

Předmluva

Internetový magazín *Science Daily* musel sám přiznat, že příběh, který uveřejnil v roce 2012, zní spíše jako konspirační teorie z filmu o Indiana Jonesovi. Stálo zde, že vědci z Ústavu pro planetární vědy univerzity ve Stuttgartu zjistili, že jedna stará socha Buddhy byla vytesána z jediného kusu meteoritického kamene, což je doloženo analýzou použitého materiálu. Podle toho se jednalo o nanejvýše vzácnou slitinu železa a niklu, zvanou ataxit, zkrátka o fragment „meteoritu Chinga“, který dopadl asi před patnácti tisíci lety na rozhraní Sibiře a Mongolska. Soška, zvaná „Iron Man“, vážila okolo deseti kilogramů, byla 24 centimetrů vysoká a měla na hrudi nápadnou rytinu svastiky. Tento kus byl stuttgartskými vědci identifikován jako buddhistické božstvo, pocházející nejspíše z raného období bönu (pozn.: bön je nejstarší duchovní tradice Tibetu).

Tento vzácný kousek, který se měl dostat do Evropy s tibetskou expedicí Ernsta Schäfera z let 1938/39, byl údajně získán prostřednictvím jednoho soukromého sběratele. Ihned potom začaly šumět listy v novinovém lese: „Nacisté našli v Tibetu jedinečnou sošku vytesanou z meteoritu“ zněl titulěk zprávy jedné zpravodajské agentury, *Süddeutsche Zeitung* se zase s úctou zmínily o „božstvu z Vesmíru“ a jinak střízlivé noviny *Neue Zürcher Zeitung* byly přímo uneseny: „Buddha, který spadl z nebe.“ V této pěkné historce, pohybující se na hranici exotiky a tajemství úplně zanikl fakt, že si experti na buddhismus a na Tibet celého světa vjeli kvůli této zprávě brzy do vlasů a že poukazovali na různé nesrovnalosti tohoto spekulativního objevu.

Nanejvýše pochybné nebylo pouze místo a čas, kdy byla soška vyrobena, ale také její ikonografie a historické zařazení. Je především jasné, že se v žádném seznamu nasbíraných etnologických objektů, vedených přepečlivě

Schäferovou expedicí, žádná taková ani vzdáleně podobná soška nevyskytuje. Většina ještě existujících objektů ze Schäferovy sbírky dnes leží ve skladu *Muzea pěti kontinentů* (Museum Fünf Kontinente) v Mnichově (bývalém Etnografickém muzeu). Tam bylo řečeno:

„Figurky Buddy a především thangky (pozn.: posvátné kresby nebo tapiserie) nebylo možno v oněch dnech vůbec získat, protože se tenkrát posvěcené předměty, alespoň v centrálním Tibetu, vůbec neprodávaly. Soška z meteoritického kamene byla s největší pravděpodobností zhotovena ve 20. letech (20. století). Proto se v Schäferově sbírce také nacházejí pouze nehotové sošky, získané od kovářů s cílem dokumentovat postup výroby. Sošky, které se zde nalézají, nejsou naplněny posvátnými předměty a uzavřeny základní deskou, tzn. nebyly probuzeny k životu, a jsou proto magicky neúčinné a pro kultovní účely nepoužitelné.“

Soška z meteoritického kamene byla se vši pravděpodobností zhotovena ve 20. století, spíše v Evropě než v Asii, a to „pro normální trh se starožitostmi nebo pro trh s nacistickými memorábiliemi“, jak zní úsudek experta na buddhismus Bruna Richtsfelda.

Skutečný byl v celém tom příběhu pouze použitý materiál, totiž vzácná meteoritická hornina ataxit, a také pokus zahanbených stuttgartských vědců vysvětlit, že nejsou historikové umění a že chtěli vlastně doložit to, co je už jasné, tzn. že „Iron Man“ pochází z nebeského materiálu. „Při vousu nacistického Buddy!“ komentoval toto vědecké břídilství posměšně *Spiegel-online*.

Jak a proč byl „nacistický Buddha“ vyroben, zůstává i nadále nejasné. Vzrušení, které tato zdánlivě spekulativní historie nálezů vyvolala v širokých vrstvách publika, však jen dokazuje to, co již dříve konstatovaly *Neue Züricher Zeitung* – dosud přetrvávající fascinaci Schäferovým tibetským podnikem pod zástavou SS, a to ještě 80 let po začátku této expedice. Nejednalo se pouze o dráždivou kombinaci slov určenou pro hollywoodské filmy, ale také předmět nejdivočejších spekulací nebo drobných vědeckých omylů.

Někteří lidé míní, že se jednalo o okultní misi, jiní, že se jednalo o čistě vědecký podnik, a mohlo se konečně jednat i o tajné politické poslání na objednávku SS. Nic z toho není ani úplná pravda, ale není to ani nepravda,

protože tibetská expedice Ernsta Schäfera v letech 1938/1939 byla vedena zvláštní směsicí různých zájmů. Lze nalézt stopy a důkazy pro všechna tato tvrzení. O tom budeme vyprávět na následujících stránkách, a to včetně neméně zvláštního působení této pochybné expedice v poválečné době.

Toto dílo je zároveň i biografickou skicou o propastech, ke kterým může vést mocná ctižádost a oportunismus, a o principu přežití v dobách radikální diktatury. Tibetská expozice sice původně vznikla na základě přání a snů mladého zoologa Ernsta Schäfera, ale jeviště pro ni připravovala od počátku SS a její ideologickou režii vedl Heinrich Himmler. Ernst Schäfer byl v této hře spíše manipulován, než aby byl sám aktérem. Dříve než ho budeme následovat na jeho cestách, se proto vydáme na krátké historicko-ideologické pátrání po tom, jak vlastně u říšského vedoucího SS Heinricha Himmlera došlo k fascinaci Tibetem.

Kapitola první

Utkvělý árijský blud – Esoterická posedlost Heinricha Himmlera

Co dovedlo Heinricha Himmlera a ostatní nacionálně socialistické ideology k tomu, aby v rámci své árijsko-germánské mánie obrátili svůj pohled k Tibetu? Pátrání po obilí, odolném vůči chladu, nebo po houževnatých koňských rasách pro válečné hospodářství? Pokus navázat diplomatické vztahy s teokracií ve Lhase v týlu britského nepřítele? Nebo naděje získat v pohoří Tibetu rasové relikty domnělé árijské prapůvodní společnosti?

Indicie a důkazy existují pro všechny tyto hypotézy. Naši pozornost si však zaslouží zejména ta poslední, protože se v ní jako v ohnisku lupy soustřeďuje bizarní pokus říšského vedoucího SS postavit proti nenáviděné „žido-zednářské“ vědě a historii duchovních věd „árijsko-germánskou vědu“.

O pramenech rasismu, o árijském mýtu a podobných ideologických konstruktech už byla napsána spousta chytrých knih. Tato kapitola je nemůže a také nechce nahradit. V tomto úvodu bychom však chtěli načrtnout zvláštní souvislosti duchovní historie západních zemí, které by nám mohly vysvětlit, proč se u rasisty a antisemity, jakým byl Heinrich Himmler, vyvinul tak pozoruhodný zájem o Tibet. Jedná se přitom o umělou konstrukci „Tibetu“, vytvořenou v západních duchovních dějinách a esoterických vědách. Tato konstrukce nakonec vyústila v ideologii politického rasismu.

Mýtus o stvoření světa ovládal v západních zemích po staletí všeobecné představy o vzniku země a živých tvorů včetně člověka. Historický vznik, evoluční proměna a možná ještě proces biologického vývoje k vyššímu

a dalšímu stupni přitom ležel mimo hranice možného, a dokonce mimo jakoukoliv představu a zaváněl přinejmenším herezí. Tak, jak je tomu teď, tomu bylo od nepaměti. Existoval jediný akt stvoření, které nedoznalo žádných změn – tak znělo církevní dogma.

Později, v období objevů a začínajícího evropského kolonialismu, však přibývaly zprávy o cizích, dosud neznámých národech, kmenech a říších, které způsobily, že se otázka po jednotě popřípadě jedinečnosti božského aktu stvoření podle Starého zákona stávala stále naléhavější. Byli „bílí“, „černí“, „žlutí“ a ostatní lidé všichni dětmi božími? Byli legitimními Adamovými potomky? Nebo mezi nimi byly nějaké rozdíly? Je možné, že existovaly odchylky, omyly, různé hierarchie? Brzy potom vznikla myšlenka různých lidských ras.

Fiktivní představa „Árijce“ jako nositele kultury

Potřeba klasifikace druhu homo sapiens vzrostla během evropského osvícenství, protože jsme i v říši zvířat měli jasně co do činění s nižšími a vyššími tvory. Carl von Linné uveřejnil v roce 1735 své klíčové dílo o biologické klasifikaci. Byl tam zahrnut také člověk, lidstvo však ještě nebylo rozděleno do různých ras. Pokračovat v takovéto zoologické systematizaci i mezi lidmi se brzy ukázalo jako logické a potřebné. Göttingenský antropolog Johann Friedrich Blumenbach promluvil v roce 1775 s odvoláním na Linného jako první o „pěti velkých rasách“, a ovlivnil tak odpovídající terminologii na dlouhou dobu. Sám se však brzy chytil do pastí svého hodnocení, například při zdůraznění estetických vlastností bílé rasy:

„Tuto variantu jsem pojmenoval po Kavkazském pohoří, protože v jeho sousedství žije nejkrásnější lidská rasa ... a pokud je možné určit kolébku lidstva, pak mluví všechny fyziologické důvody pro předpoklad, že mohla stát zde... Gruzíni mají bílou kůži, ale tato barva může snadno degradovat v tmavou.“

Téměř současně s ním vydal svou *Antropologii* nejméně stejně vlivný Immanuel Kant, který rasu definoval pomocí „složení krve“ a zformuloval přitom myšlenky, jež měly brzy potom vyústit v politický rasismus. „Tolik je možno usoudit s velkou pravděpodobností: míšení různých kmenů, které postupně smazává jejich charakteristické rysy, není navzdory filantropismu

lidské rase prospěšné.“ Jedním z mála myslitelů doby osvícenství, kteří se postavili proti této koncepci, byl ostatně Alexander von Humboldt. Vzněl argumenty proti „neradostném předpokladu existence vyšších a nižších lidských ras“, patřil však k menšině. Podobné myšlenky jako u Blumenbacha a Kanta byly mezitím souběžně zformulovány v Anglii a Francii.

Tato převládající rasová teorie měla brzy vést k hodnotící klasifikaci lidských skupin na základě jejich vnějších znaků. Mezi vnějšími znaky přitom nepatřily pouze znaky tělesné, například barva kůže, ale patřilo k nim také zeměpisné rozšíření nebo původ. Rozhodující přitom je, že všechny tyto klasifikační systémy zároveň vytvořily jistou hierarchii a v jejím rámci pronášely verdikty o vyšších a méněcenných rasách.

K tomuto rozvíjejícímu se antropologickému rasismu se brzy přidružila také koncepce „árijství“, která však pocházela z jiného pramene duchovní historie. Od doby, kdy indický subkontinent připadl britskému impériu, se západní intelektuálové začali zvýšenou měrou zabývat duchovními dějinami Indie. Netrvalo dlouho, a filologové shledali frapantní podobnost staroindického sanskrtu a evropských idiomů. Závěry, které se nabízely, zněly revolučně: pokud se zdá, že nové a staré evropské jazyky je možno odvodit ze stejných pramenů, jako je sanskrt, museli bychom také vycházet z toho, že takto mluvící národy jsou příbuzné. Nebyli by pak Germáni, Keltové a Anglosasové potomky starozákonních pokolení, ale příbuznými národů, které na jižních svazích Himálaje položily základy k rozvinuté kultuře Indie a k hinduistickému a buddhistickému náboženství?

Tento scénář otrásl starými jistotami západních zemí. Nikdo neformuloval tuto novou myšlenku tak naléhavě jako německý filosof a filolog Friedrich Schlegel: „Všechno, absolutně všechno, pochází z Indie ... proto nám nepřipadá příliš ohromující myšlenka, že největší národy vzešly z jednoho kmene; že jsou koloniemi jednoho národa, a byly by nikoliv bezprostředně, ale zprostředkovaně indickými koloniemi.“ Kdo byl tento mystický lid z daleké Indie? Jeden anglický učenec začal brzy poté mluvit o „Indoevropanech“, německý učenec o „Indogermánech“. Samotný Schlegel všakrazil pojem „Árijců“. Brzy ho prosadil, a tím začala jeho kariéra.

Také ostatní myslitelé a spisovatelé byli uchvázeni myšlenkou, že základy náboženství a vědy neleží mezi Egyptem a Jeruzalémem, ale spíše v indickém starověku. Voltaire napsal: „Jsem přesvědčen, že všechno pochází od břehů

Gangu: astronomie, astrologie, stěhování duší atd.“ Johann Gottfried Herder k tomu dodal: „Pevný středobod největšího světadílu, prastará pohoří Asie dala vznik prvním sídlištěm lidského pokolení.“ Nález zkamenělých mořských tvorů ve vysokých výškách způsobily, že znovu ožily spekulace o velké potopě a objevila se otázka: neměli bychom hledat počátky lidstva spíše ve velehorách? Immanuel Kant se přitom odvážil tak daleko, že tvrdil, že počátky lidstva je třeba hledat v Tibetu jako nejvýše položené zemi světa, „pravlasti umění a věd“. „Tato nejvýše položená země byla pravděpodobně také obydlena dříve než kterákoliv jiná a může být dokonce sídlem veškeré kultury a věd.“ *Meyers Conversations Lexikon* z roku 1853 dokonce tvrdí: „Z Tibetu a sousedních zemí, z vlastní velehorské Asie, by mělo dle domnění četných badatelů z oblasti historie pocházet lidské pokolení.“

V diskuzích následujících desetiletí se předpokládaná pravlast řečených Árijců stěhovala dle vědeckého stanoviska nebo politického oportunismu ze severní Indie, širokých stepních oblastí jižního Ruska až úplně nahoru do Skandinávie nebo do severoněmecké nížiny. Velmi rozšířený konsenzus však zněl: bílé národy mají společnou pravlast a prajazyk a jsou příslušníky rasy, která je zároveň nositelem nadřazené, „árijské“ kultury. Odtud již nebylo daleko k nárokům „panské rasy“.